

Het monetaire systeem door de ogen van een leek: Margrit Kennedy binnen en buiten de discipline

Bettina Nagler

Hoewel financiële en economische factoren onmiskenbaar van invloed zijn op de architectuur, hebben architecten maar weinig inzicht in het economische systeem. Via financiële taken als onderdeel van de dagelijkse bedrijfsvoering is er onvermijdelijk interactie met deze mechanismen, maar een kritische houding tegenover het systeem levert meestal niet méér op dan een algemene kritiek op het kapitalisme. Ondertussen mislukken plannen om onze gebouwde omgeving ecologischer, feministischer, inclusiever, diverser en toegankelijker te maken, vaak omdat ze financieel onhaalbaar zijn. Dit onvermogen om economische structuren te begrijpen, motiveerde de Duitse architecte Margrit Kennedy (1939-2013) om zich op het terrein van de economie te begeven. Eind jaren 1980 groeide ze uit tot een alom gerespecteerd critica van het monetaire systeem. In dit essay onderzoek ik haar, door de architectuur geïnspireerde pogingen om zich in het financiële debat te mengen, haar eigen discipline te overstijgen en haar kritiek te delen met het grote publiek.

De spanning tussen expertise en revolutie

Margrit Kennedy speelde binnen het veld van de economie een specifieke rol. Ze hield gedurende haar hele carrière, vanaf haar eerste interacties tot haar latere publicaties, een bepaalde afstand en pretendeerde nooit een deskundige te zijn. Zelfs in 2011, toen ze regelmatig werd geïnterviewd naar aanleiding van de bankencrisis van 2008 en ze inmiddels de reputatie had een 'geldexpert' te zijn die in staat was 'kennis van het monetaire systeem en de ontwerpfouten en mogelijke alternatieven daarvan op (...) een eenvoudige, beknopte en begrijpelijke manier over te brengen', benadrukte ze dat er veel moed voor nodig was om de positie van expert op te eisen.¹ Bovendien vond ze dat 'expertise' een belemmering vormde in relatie tot zinvolle verandering. 'Disciplinaire arrogantie' blokkeert de (r)evolutie, stelde ze.²

Er wordt altijd gezegd dat, wil er een (r)evolutie plaatsvinden, 7 tot 10 procent van de bevolking echt verandering moet willen. (...) In dit opzicht bindt de kwestie van de deskundigheid onze handen. Als ik mijn wasmachine of computer al niet kan repareren, hoe kan ik dan veronderstellen wel ons financiële systeem te begrijpen? Dat durft niemand aan.³

Deze 'durf' om zich te bemoeien met het financiële systeem vanuit het perspectief van een leek komt voort uit haar ervaringen met participatieprocessen in haar eigen beroepsgroep. In de inleiding van haar bestseller *Of Inflation and Interest* benadrukte ze haar positie als leek.

¹ Beate Küppers, 'Buchbesprechung: Occupy Money', *oya* 13 (2012).

² Declan Kennedy en Margrit Kennedy, 'PERMA-KULTUR oder: Die Wiederaufforstung des Gartens Eden', *ARCH+*, 20 (1982), of het nu gaat om het groeiende academisme binnen de ecologie of om formeel estheticisme in de architectuur.

³ Lara Mallien, Johannes Heimrath en Margrit Kennedy, 'Wir brauchen Modellprojekte und Aktionen', *oya* 8 (2011), 16.

A Layperson's Approach to the Monetary System: Margrit Kennedy Within and Beyond the Discipline

Bettina Nagler

While the impact that financial and economic factors have on architecture is evident, the economic system is barely understood by architects. The day-to-day financial challenges associated with maintaining a practice necessarily produces some interaction with these mechanisms, a more critical position towards them usually remains limited to a generalised critique of capitalism. Meanwhile, concepts for making our built environment more ecological, feminist, inclusive, diverse and accessible often fail due to their financial infeasibility. This failure to grasp the economic structures challenged German architect Margrit Kennedy (1939-2013) to enter the field of economics. In the late 1980s, she became a widely reputed critic of the monetary system. In this essay I explore her architecturally informed endeavour to get involved in the financial discourse beyond her own discipline in order to mediate criticism towards a broad public.

Tensions between Expertise and Revolution

Operating in the field of economics, Margit Kennedy played a very specific role. Throughout her career, from her very first interactions to her later writings, she maintained a certain distance, not claiming the position of an expert. Even in 2011, when she was frequently interviewed due to the 2008 banking crisis, and while she had the reputation for being a 'money-expert', able to explain 'her knowledge of the monetary system, its design flaws, and possible alternatives in . . . a simple, concise and understandable way',¹ she emphasised that claiming the position of being an expert required courage. On the topic of 'expertise' and how that goes along with meaningful changes, she revealed her inherent opposition to any 'disciplinary arrogance' that plays an important role in hindering (r)evolution.²

It is always said that for a (r)evolution, 7 to 10 percent of the population must really want a change. . . . The question of expertise ties our hands here. If I can't fix my washing machine or my computer, how can I presume to understand our financial system? Nobody dares to do that.³

This 'daring to' engage with the financial system from a layperson's perspective is based on and propelled by her own experiences with participatory processes in her own professional career in architecture. In the introduction to her best-selling book *Of Inflation and Interest*, she emphasised her position as a layperson,

¹ Beate Küppers, 'Buchbesprechung: Occupy Money', *oya* 13 (2012).

² Declan Kennedy and Margrit Kennedy, 'PERMA-KULTUR oder: Die Wiederaufforstung des Gartens Eden', *ARCH+* 20 (1982); whether it is the growing academicism within ecology or formal aestheticism in architecture.

³ Lara Mallien, Johannes Heimrath and Margit Kennedy, 'Wir brauchen Modellprojekte und Aktionen', *oya* 8 (2011), 16.

Men moest behoorlijk wat lef hebben, stelde ze, om als architect kritiek leveren op ‘een van de fundamentele maatstaven van deze beroepsgroep’.⁴ Op deze manier wist ze van dit overduidelijke gebrek aan expertise een speciaal kenmerk van haar rol te maken. Vanuit de positie van buitenstaander eigende ze zich het recht toe om vraagtekens te zetten bij het object van deze gesloten discipline. Door ‘binnen’ en ‘buiten’ haar eigen discipline te bemiddelen, kon Kennedy bovendien een brug slaan tussen de twee zogenaamd ongelijksoortige velden van de architectuur en het monetaire systeem, en wel door deze dicht naast elkaar te positioneren. Om het narratief van haarzelf als leek overeind te houden, sprak ze, als ze op openbare podia verscheen, nooit over beide disciplines tegelijkertijd. En hoewel ze binnen het veld van de architectuur werkzaam bleef – ze had haar eigen praktijk in Lebensgarten Steyerberg, een van de eerste ecodorpen in West-Duitsland, en doceerde Technischer Ausbau und Ressourcensparendes Bauen aan de faculteit Bouwkunde van de Universiteit van Hannover (1991-2002) – combineerde ze de architectuur nooit met de economie, noch in haar lessen, noch in haar publicaties.⁵

Reflectie in actie⁶

Hoewel Margrit Kennedy zich bezighield met ruimtelijk ontwerp, had ze een gelaagde architectuurpraktijk voor ogen.⁷ De verschillende manieren waarop ze architectuur bedreef liepen synchroon met haar activiteiten als criticus van het financiële systeem. Kennedy’s vroege carrière werd sterk beïnvloed door de gevolgen van de naoorlogse woningbouw en stedelijk beleid. Tijdens haar studie aan de Graduate School of Public and International Affairs van Pittsburgh University werkte ze bij Urban Design Associates, een bureau dat bekend stond om zijn participatieve benadering, aan het ontwerp van een reeks schoolgebouwen. Zoals blijkt uit haar proefschrift uit 1978, *Community Schools: The Potential and Limitations of a Concept*, zou deze participatieve benadering een blijvend effect op haar hebben.⁸ Vanaf 1979 ontwikkelde ze een kritische houding tegenover het heersende functionalistische ideaal en de individualistische opvattingen over auteurschap. In deze periode ontpopte ze zich als stoorzender in debatten over de sociale verantwoordelijkheid van de architectuur, waarbij ze pleitte voor een op noodzakelijkheden gebaseerde en procesgeoriënteerde praktijk, in plaats van een formeel georganiseerd architectenbureau.⁹ Ze zag participatie niet alleen als een middel dat niet-architecten in staat stelde invloed uit te oefenen op het ontwerp en om hun recht op besluitvorming op te eisen, maar ook als een politieke toepassing om gevestigde machtsbolwerken te deconstrueren.

Dit politieke perspectief is ook terug te vinden in haar latere werk als hoofd van de afdeling Ecologie/Energie van de Internationale Bauausstellung (IBA) die van 1979-1984 plaatsvond in Berlijn. Tijdens de organisatie van deze tentoonstelling stelde ze dat ecologie ‘een grotere politieke uitdaging’ was.¹⁰ Terwijl ze zich bezighield met het promoten van stads-ecologische experimenten ging Kennedy’s aandacht in toeneemende mate uit naar het conflict tussen ‘ecologie en economie’.¹¹ In 1982, na het bijwonen van een lezing van economiecriticus Helmut Creutz, bereikte haar frustratie over ‘deze discrepantie tussen wat

4
Margrit Kennedy, *Interest and Inflation Free Money: Creating an Exchange Medium That Works for Everybody and Protects the Earth* (Philadelphia: New Society Publishers, 1995), 4.

5
Het woord ‘architectuur’ komt in *Occupy Money* slechts één keer voor.

6
Donald A. Schön, *The Reflective Practitioner: How Professionals think in Action* (New York: Basic Books, 1983).

7
Peter Krause, *Margrit Kennedy: Architect for Ecology, Complementary Currencies and Social Justice*, vertaald door Elisa Graf (Steyerberg: epubli, 2020), 229: ‘Submission to the IKEA International Design Competition with architect Frederica Miller, of Gaia Architects, Oslo, Norway.’

8
Peter Krause, *Margrit Kennedy: Architektin für Ökologie, komplementäre Geldsysteme und soziale Gerechtigkeit* (München: oekom Verlag, 2020), 55, 73.

9
Margrit Kennedy, ‘Zur Wiederentdeckung weiblicher Prinzipien in der Architektur’, *Bauwelt* 31/32 (1979), 1279.

10
Kim Förster, ‘The Green IBA’, *Candide* 11 (2019), 37.

11
Ibid.

remarking on the audacity to criticise ‘one of the basic yardsticks of the profession’ as an architect.⁴ This position allowed her to turn an obvious lack of expertise into a special feature of her role. In doing so, she managed to usurp the right to question the topic of the specialised economist’s world, from a position outside that enclosed sphere. The specific mediation ‘within’ and ‘beyond’ her own discipline allowed Kennedy to bridge the two supposedly disparate fields of architecture and the monetary system by positioning them in close juxtaposition. In order to keep the narrative of herself as a layperson strong, she never merged the two fields while appearing on public stages. Although she kept on working in the field of architecture – with her own practice in Lebensgarten Steyerberg, one of the first eco-villages in West Germany, and as a professor of Technischer Ausbau und Ressourcensparendes Bauen in the Faculty of Architecture of the University of Hannover (1991-2002) – she did not conflate it with economics, neither in her teaching nor in any publication.⁵

Reflection-in-Action⁶

Although Margrit Kennedy’s work includes spatial design, her image of the architectural practice was more multilayered.⁷ Her various modi operandi in the field of architecture were synchronised with her role as a money critic. Kennedy’s early professional career was strongly influenced by the consequences of post-war housing

4
Margrit Kennedy, *Interest and Inflation Free Money: Creating an Exchange Medium That Works for Everybody and Protects the Earth* (Philadelphia: New Society Publishers, 1995), 4.

5
The term ‘architecture’ occurs just one time in the publication *Occupy Money*.

6
Donald A. Schön, *The Reflective Practitioner: How Professionals think in Action* (New York: Basic Books, 1983).

7
Peter Krause, *Margrit Kennedy: Architect for Ecology, Complementary Currencies and Social Justice*, translated by Elisa Graf (Steyerberg: epubli, 2020), 229: ‘Submission to the IKEA International Design Competition with architect Frederica Miller, of Gaia Architects, Oslo, Norway.’

Early contribution (1989) for a conference on money and land in Switzerland/
Vroege bijdrage (1989) voor een conferentie over geld en grond in Zwitserland

architecten doen om gebouwen zo goedkoop mogelijk te maken aan de ene kant en de financiële eisen aan de andere kant' een hoogtepunt'.¹² 'Opeens begreep ik waarom economie en ecologie binnen dit monetaire systeem nooit verenigd kunnen worden,' verklaarde ze na afloop.¹³ Hoewel Margrit Kennedy zich verzette tegen het heersende economische profijtbeginsel moest ze toch concluderen dat architectonische productie volgens sociaal-ecologische richtlijnen onmogelijk was, zolang het financiële systeem onveranderd bleef.¹⁴

Kennedy leverde vooral commentaar op de moeite van leken om economische logica en termen als 'verzadigde groeicurves' of 'exponentiële groeicurves' te begrijpen. Ze richtte deze kritiek in de allereerste plaats op de economische beroepsgroep: 'Economisten snappen het gewoon niet. Het is ongelooflijk dat de economie net doet alsof het probleem helemaal niet bestaat.'¹⁵ In dit kader sprak ze over 'economisch analfabetisme', dat wil zeggen, de moeite die mensen hebben om economische systemen te begrijpen, als de grootste uitdaging. Daarmee greep ze terug op haar eigen ervaring met participatie. 'Het onderwijzen van het publiek,' stelde ze, kwam neer op 'het herverdelen van handelingspotentieel.' Vanuit deze overtuiging pleitte ze ervoor om economische inzichten toegankelijk te maken voor een breed publiek, zodat iedereen ze kon toepassen in het dagelijkse leven.

Architectonische methoden om 'economisch alfabetisme' te leren

Hiermee neemt Kennedy afstand van het idee dat het woord 'geld' uitsluitend het domein is van 'de econoom'. Daarbij gebruikt ze inherent architectonische methoden om de notie van geld als ruilmiddel te herijken, en het zijn specifieke en materiële karakter terug te geven 'Economisten gebruiken [geld],' zo schreef Kennedy om de magie en het mysterie van geld teniet te doen, 'zoals kooplieden kilogrammen gebruiken en architecten meters.'¹⁶ Ze zag geld als een eenheid in een meetbaar systeem, onderworpen aan de natuurwetten van groei. Door het architectonische instrument 'schaal' toe te passen, vertaalde Kennedy 'geld' van een abstract financieel concept naar een stelsel van tastbare, directe referenties. 'Een monetair systeem dat is gebaseerd op rente en samengestelde rente, en waar geld exponentieel moet groeien zonder dat het gebonden is aan reële goederen, is in tegenspraak met de natuur en met elke vorm van duurzaamheid.'¹⁷ Volgens Kennedy is geld een specifiek goed dat twee doelen dient: aan de ene kant is het een ruilmiddel dat cruciaal is voor een functionerende economie en samenleving, terwijl het aan de andere kant ook kan worden opgepot, wat het gebruik ervan in de ruilhandel verhindert. Het is een onvergankelijk materiaal; de eigenaar kan ervoor kiezen om het uit te geven of op te slaan. Kennedy beschouwde dit laatste als de manifestatie van de algemene misvatting dat geld los van materiële en maatschappelijke dimensies 'voor ons kan werken' – een misvatting die volgens haar gebaseerd is op 'economisch analfabetisme'.

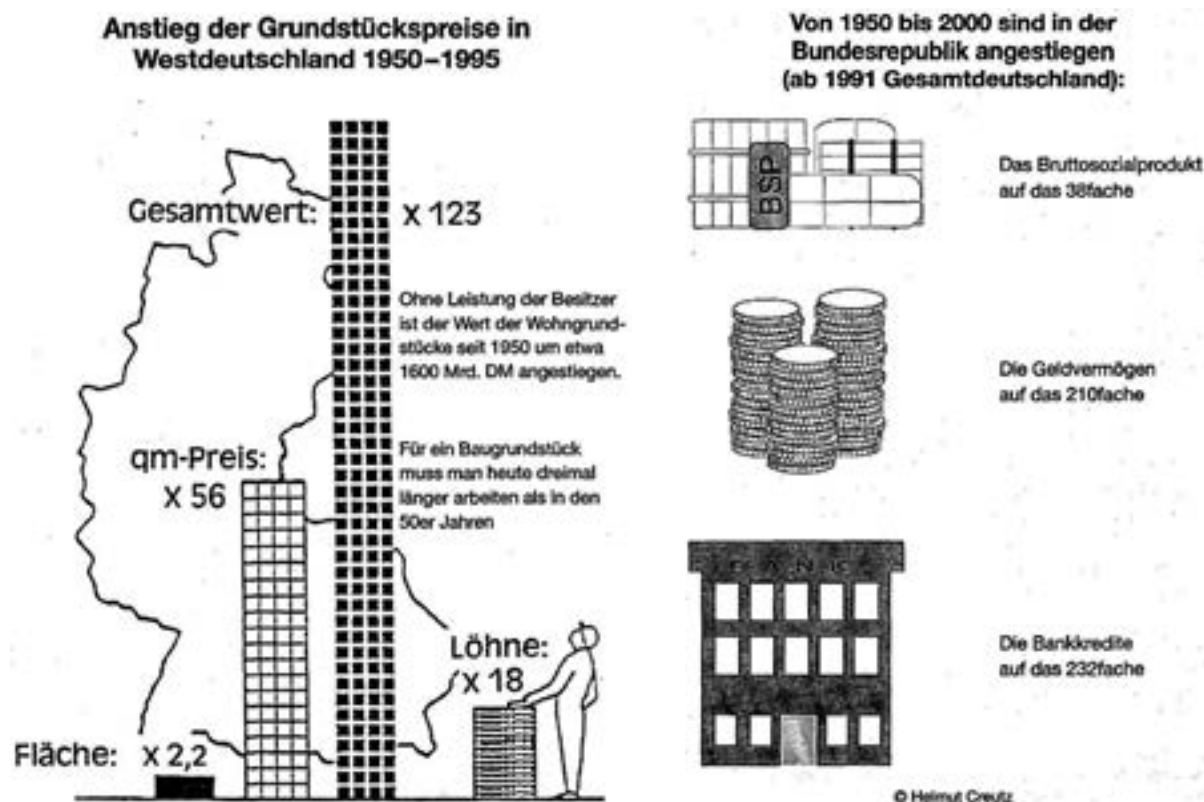
Overeenkomstig haar politieke bedoeling om macht te herverdelen, streefde Kennedy ernaar heersende opvattingen te deconstrueren en te decentraliseren door op speelse wijze de terminologie in het discours over de economie af te breken. Het was daarom cruciaal om een breed

- 12 Ulrich Grober, *Ausstieg in die Zukunft. Eine Reise zu Ökosiedlungen, Energie-Werkstätten und Denk-Fabriken* (Berlijn: Ch. Links Verlag, 1998), 155.
- 13 Krause, *Margrit Kennedy*, op. cit. (noot 7), 124: 'Could Compound Interest be the Unseen Destructive Mechanism in the World's Gearbox?'
- 14 Ondanks het feit dat er extra geld werd uitgetrokken voor baanbrekende ecologische projecten zoals Bloc 108 en Bloc 103 bleef de uitvoering van duurder, maar duurzame initiatieven een uitdaging, omdat budgettaire beperkingen de realisatie ervan in de weg stonden. Zie: Förster, 'The Green IBA', op. cit. (noot 10), 38.
- 15 Grober, *Ausstieg in die Zukunft*, op. cit. (noot 12), 157.
- 16 Kennedy, *Interest and Inflation Free Money*, op. cit. (noot 4), 4.
- 17 Stefan Collet, 'Weil Kapitalismus sich ändern muss: Im Gespräch mit Margrit Kennedy', in: Stefan Collet (red.), *Weil Kapitalismus sich ändern muss: Im Gespräch mit Hartmut Rosa, Stephan Lessenich, Margrit Kennedy, Theo Waigel* (Wiesbaden: Springer VS, 2013), 71.

and urban policies. While graduating from the Graduate School of Public and International Affairs at the University of Pittsburgh, she worked on the design for a series of school buildings at Urban Design Associates, an office known for its participatory design approach. As can be seen in her 1978 PhD thesis *Community Schools: The Potential and Limitations of a Concept*, this participative attitude would have a lasting effect on Kennedy.⁸ From 1979 onwards Kennedy developed a critical attitude towards the common ideal of functionalism and individualistic conceptions of authorship. Emerging in this time as a disrupting voice in debates on the social responsibility of architecture, she advocated for a need-oriented and process-based practice rather than a formal practice.⁹ More than empowering non-architects to engage in planning and claim their right to decision making, participation was for her a political practice capable of deconstructing hegemonic power.

This political perspective was also reflected in her subsequent work as head of the Ecology/Energy department at the Internationale Bauausstellung (IBA) that took place in Berlin from 1979 to 1984. Within the organisation of this exhibition, she asserted that ecology is 'a larger political task'.¹⁰ While promoting urban ecology experiments, Kennedy's attention was increasingly captured by the conflict between 'ecology and economics'.¹¹ Her disagreement on 'this discrepancy between what is done by the architect to make buildings as inexpensive as possible and the demands of money

- 8 Peter Krause, *Margrit Kennedy: Architektin für Ökologie, komplementäre Geldsysteme und soziale Gerechtigkeit* (Munich: oekom Verlag, 2020), 55, 73.
- 9 Margrit Kennedy, 'Zur Wiederentdeckung weiblicher Prinzipien in der Architektur', *Bauwelt* 31/32 (1979), 1279.
- 10 Kim Förster, 'The Green IBA', *Candide* 11 (2019), 37.
- 11 Ibid.

Comparison of salary and plot prices, graphic by Helmut Creutz/ Vergelijking van lonen en grondprijzen, grafiek van Helmut Creutz
Comparison of Gross Domestic Product (GDP), monetary assets and bank loans/ Vergelijking van het bruto binnenlands product (bbp), monetaire activa en bankleningen

begrip van de samenleving te hebben, zodat mensen konden worden aangesproken op het niveau waarop ze deze kennis in hun dagelijks leven konden toepassen. Kennedy's talent om ingewikkelde onderlinge verbanden op een eenvoudige manier te presenteren kwam haar goed van pas tijdens haar werkzaamheden voor de grootschalige projecten voor brede scholen van de Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) en voor de United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation (UNESCO). Omdat ze professioneel getraind was om dingen te abstraheren en gewend was te communiceren via modellen en pictogrammen, kende ze de kracht van sterke en heldere beelden. Om financiële mechanismen te illustreren, maakte ze veelvuldig gebruik van de door Helmut Creutz, die ook was opgeleid als ingenieur, ontwikkelde grafieken. Het lijkt misschien vreemd dat Kennedy, hoewel zij zelf ontwerper was, nooit een eigen grafische taal heeft ontwikkeld voor haar publicaties over geld. Dit was echter onderdeel van haar strategie om haar positie van leek te handhaven. Bovendien weerspiegelde dit vertrouwen in het werk van een ander haar toewijding aan de collectieve auteurspraktijk.

Maar waar het op haar taalgebruik aankomt, zijn de sporen van haar professe en haar architectonische toon onmiskenbaar. In plaats van lange, ingewikkelde zinnen gebruikt ze herkenbare, alledaagse voorbeelden en ironische vragen zoals: 'Heb je ooit geld gezien dat aan het werk was?' en uiteenlopende opsommingen, zoals 'Fünf grundsätzliche Missverständnisse bezüglich der Funktion des Geldes' (Vijf fundamen-

Haben Sie schon einmal Geld arbeiten sehen?

Arbeit kostet mehr als nur den Lohn

'Have you ever seen money working?'/ 'Heb je ooit geld gezien dat aan het werk was?'
'Work costs more than just a salary'/ 'Werk kost meer dan alleen een salaris'

on the other hand' had come to a peak of frustration after attending a lecture by economic critic Helmut Creutz in 1982.¹² 'Suddenly I understood why the economy and ecology can never be united in this monetary system,' she stated afterwards.¹³ Although Margrit Kennedy tried to counteract the prevailing economic logic of profitability, she came to the conclusion that an architectural production along social-ecological guidelines could never be realised if the financial system remained unchanged.¹⁴

Kennedy mainly criticised the difficulty that laymen face in understanding economic logics and terms such as 'saturated growth curves' or 'exponential growth curves'. Her critique focused first and foremost on economic professionals: 'The economists just don't get it. It's unbelievable that economics acts as if the problem doesn't exist at all.'¹⁵ Against this background she spoke of 'economic illiteracy', describing the difficulty of people to understand economic systems as the main challenge. In doing so, she harkened back to her own experience with participation. 'Educating the public,' she argued, amounted to 'redistributing potential for action.' From this conviction, she advocated making economic insights accessible to a wide audience so that everyone could apply them in everyday life.

Architectural Methods towards an 'Economic Illiteracy'

Moving away from the idea that the word 'money' is solely the domain of the 'economist', Kennedy redirects understandings of money as a medium of exchange back to its specific and material character through inherently architectural methods. 'Economists use [money],' Kennedy wrote to nullify the magic and mystery of money, 'as merchants use kilograms and architects use metres.'¹⁶ She conceived of money as a unit in a measurable system, subject to the natural laws of growth. By applying the architectural instrument 'scale', Kennedy translated money from an abstract financial concept into tangible, immediate mechanisms of reference. 'A monetary system based on interest and compound interest, in which money must grow exponentially without being tied to real goods, contradicts nature and any sustainability.'¹⁷ According to Kennedy, money is a specific good that serves two purposes: on the one hand it is a means of exchange that is crucial for a functioning economy and society, while on the other it can also be hoarded, which prevents its use in exchange. As an imperishable material, its owner seems to have the choice to spend it or to store it. Kennedy considered the latter to be the expression of the common misconception that money can work for you, separated from material and social dimensions – a misconception based on 'economic illiteracy'.

In accordance with her political goals of redistributing power, Kennedy aimed to deconstruct and decentralise hegemonic knowledge by playfully breaking down the discourse-specific terminology of economy. A broad understanding of society was therefore crucial, so that people could be reached at the level at which this knowledge could be applied in their everyday lives.

¹² Ulrich Grober, *Ausstieg in die Zukunft: Eine Reise zu Ökosiedlungen, Energie-Werkstätten und Denk-Fabriken* (Berlin: Ch. Links Verlag, 1998), 155.

¹³ Krause, *Margrit Kennedy*, op. cit. (note 7), 124: 'Could compound interest be the unseen destructive mechanism in the world's gearbox?'

¹⁴ Despite having additional funding allocated for ecological pioneering projects like 'Bloc 108' or 'Bloc 103', the implementation of more expensive yet sustainable initiatives remained challenging, as the budget constraints hindered their realisation. See: Förster, 'The Green IBA', op. cit. (note 10), 38.

¹⁵ Grober, *Ausstieg in die Zukunft*, op. cit. (note 12), 157.

¹⁶ Kennedy, *Interest and Inflation Free Money*, op. cit. (note 4), 4.

¹⁷ Stefan Collet, 'Weil Kapitalismus sich ändern muss: Im Gespräch mit Margrit Kennedy', in: Stefan Collet (ed.), *Weil Kapitalismus sich ändern muss: Im Gespräch mit Hartmut Rosa, Stephan Lessenich, Margrit Kennedy, Theo Waigel* (Wiesbaden: Springer VS, 2013), 71.

tele misverstanden over de functie van geld).¹⁸ Deze inzet van strategisch taalgebruik getuigt van een duidelijk technische, gestructureerde manier om problemen te benaderen. Het is een methode die terug te voeren is op haar werk bij de eerdergenoemde IBA, waarvoor ze een 'catalogus van minimale en maximale eisen voor ecologische projecten' opstelde.¹⁹ Door de lezer of het publiek op deze manier te helpen, gaf ze hen als het ware een voorproefje van haar eenvoudige uitleg van grote, ingewikkelde onderwerpen. Terwijl ze aan haar laagdrempelige aanpak werkte, stelde ze zichzelf de norm dat de toehoorders haar betoog in minder dan een minuut moesten kunnen begrijpen – net als bij een architectonische presentatie – zodat iedereen de inzichten snel zou kunnen oppikken. Ze sprak ook rechtstreeks tot haar lezers en illustreerde haar financiële theorieën met anekdotes, die dienden als geheugensteuntjes en gemakkelijk door anderen konden worden gereproduceerd.²⁰

Hoe word je gehoord: strategieën om publiek te trekken

Na afronding van haar werkzaamheden voor de IBA werd Kennedy benoemd tot gasthoogleraar stedelijke ecologie (1985-1986) aan de Gesamthochschule Kassel, waar ze de basis legde voor het ecologische modelproject Lebensgarten Steyerberg.²¹ In 1985 schreef ze een van haar eerste essays over geld, op basis van haar pionierswerk om ecologie tot een aandachtspunt in stedenbouwkundige studies te maken, haar fascinatie voor de financiële mechanismen van het dagelijks leven en haar frustratie over de misplaatste prioriteiten van regeringen over de hele wereld. In dit essay stelde ze bewust de eenvoudige, maar tot nadenken stemmende vraag: Hoe is het mogelijk dat er wel geld is voor bewapening, maar niet voor milieubescherming?²² Het benoemen van de negatieve aspecten uit haar interessegebieden was voor Kennedy een manier om betrokken te blijven bij zowel de debatten van haar tijd, als specifieke groepen toehoorders. Doordat Kennedy haar argumenten strategisch zó formuleerde dat ze suggereerden dat er alternatieve en praktische oplossingen mogelijk waren, gingen er deuren voor haar open en kreeg ze de kans om op verschillende openbare podia te verschijnen. Dezelfde strategie bleek nuttig toen ze in november 1986 werd uitgenodigd voor een conferentie van de Organisatie van de Verenigde Naties (UNO) die plaatsvond in Melbourne en Sydney, om daar als architect over coöperatieve woningbouw te spreken. Tijdens deze presentatie lag de nadruk op de invloed van geld op huisvesting, waarmee ze het bereik van haar gehoor wist te verbreden met beleidsmakers, overheidsfunctionarissen en maatschappelijke activisten.

Als criticus op het monetaire systeem trok Kennedy een gevarieerd publiek. Haar behoefte om op zoek te gaan naar andere consumptiemodellen en haar afwijzing van de gangbare economische logica, werd breed gedeeld. Ze paste haar optreden aan haar gehoor aan, om het publiek geïnteresseerd te houden, maar ook om haar ideeën toepasbaar te maken. Als ze een lezing gaf, besprak ze de kern van haar toespraak op een enigszins verhullende, humoristische en gemoedelijke manier, waarbij ze bepaalde zaken regelmatig herhaalde. Ze benadrukte dat 'de oplossing zo eenvoudig is dat het bijna gênant is om het uit te leggen'; ze probeerde haar personage zo authentiek mogelijk te laten overkomen, en lezers en publiek aan te moedigen om met haar mee te denken.²³

18

Margrit Kennedy, 'Geld geht auch anders: Gute Gründe, Geld neu zu gestalten', *erziehungskunst* 01 (2012).

19

Förster, 'The Green IBA', op. cit. (noot 10), 38.

20

Margrit Kennedy, 'Regio Complements Euro: New Paths to Sustainable Prosperity', conferentiestuk voor *Local Currencies in the 21st Century*, red. E. F. Schumacher Society (2004), 4.

21

Krause, *Margrit Kennedy. Architektin für Ökologie*, op. cit. (noot 8), 143.

22

Margrit Kennedy, *Für ein Ökologisches Wirtschaftswachstum: Notwendige Veränderungen in unserem Geldsystem* (mei 1985).

23

Margrit Kennedy, 'Die Ökonomie der Ökologie', in: Susanne G. Seiler (red.), *Gaia: Das Erwachen der Göttin: die Verwandlung unserer Beziehung zur Erde* (Chemnitz: Aurum Verlag, 1991), 210.

Kennedy's talent to present complex interrelationships in a simple way was useful in her work on large-scale projects on community schools for the Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) and the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation (UNESCO). Having been professionally trained in abstraction, and being used to communicate via models and pictograms, she knew about the power of strong and clear images. To illustrate financial mechanisms, she made use of graphics that were mostly designed by Helmut Creutz, who was trained as an engineer as well. Though it might seem strange that in revising her publications on money, she, a designer herself, never developed her own graphic language for these publications, this was part of her strategy of maintaining the position of a layman. Moreover, this reliance on the work of another person reflects her commitment to the project of collective authorship.

But when it comes to her use of language, the traces of her profession and her architectural tone are unmistakable. Instead of long, complicated sentences, she makes use of relatable everyday examples, ironic questions like 'Have you ever seen money working?' or various enumerations, like 'Fünf grundsätzliche Missverständnisse bezüglich der Funktion des Geldes' (Five misconceptions about the function of money).¹⁸ This orchestration of linguistic strategies demonstrate a specific technical and structured mode of engaging with problems. This method can be traced back to her work in

18

Margrit Kennedy, 'Geld geht auch anders: Gute Gründe, Geld neu zu gestalten', *erziehungskunst* 01 (2012).

Submission to IKEA International Design Competition/ Inzending voor de internationale ontwerpwedstrijd van IKEA

Als bekwaam verteller nam ze haar publiek mee op haar persoonlijke reis van ‘verlichting’ om een sterkere band met haar inzichten te creëren. Zoals ze het zelf zei: ‘Het kostte me een half jaar om tot me door te laten dringen wat ik in dat halve uur had begrepen.’²⁴ Het personage dat ze voor zichzelf had gecreëerd, was inderdaad dat van een ‘verlicht’ persoon, een buitenstaander, maar het was wel een personage dat zich bewust bleef van haar individualiteit in een ‘heel menselijk lichaam’.²⁵

Het opvallendste kenmerk van Margrit Kennedy als woordvoerder van het economisch alfabetisme was dat ze openbare toespraken gewoonlijk begon met een bepaalde vraag, die bedoeld was om de gedachten van de toeschouwers in een bepaalde richting te sturen. Deze vragen klonken soms triviaal, maar waren bedoeld om vast te stellen dat exponentiële economische groei bestaat, ook al snappen we er niets van. In de Duitse televisietalkshow ‘Tietjen und Hirschhausen’ uit 2011 opende de moderator het interview, door aan Kennedy te vragen welke fout volgens haar het meest gemaakt werd bij het nadenken over geld.²⁶ In plaats van het verwachte antwoord te geven, nam Kennedy de leiding van het gesprek over door zich via haar lichaamstaal op het publiek te richten en op haar beurt een van die karakteristieke beginvragen te stellen: ‘Wat zou je kiezen: een jaar lang elke week 1.000 dollar ontvangen, of deze week één cent ontvangen en vervolgens elke week het dubbele van de week ervoor ontvangen?’ (De eerste optie levert 52.000 dollar op, terwijl de laatste optie een duizelingwekkende 2.251.799.813.685,248 dollar oplevert). De aarzelende reacties van het

24
Ibid.

25
Grober, *Ausstieg in die Zukunft*, op. cit. (noot 12), 163: ‘Menschheitskörper’.

26
Margrit Kennedy, ‘Prof. Dr. Margrit Kennedy im Gespräch mit Eckhard von Hirschhausen’, *Tietjen und Hirschhausen*, 21 januari 2011, NDR, video, 00:19, youtube.com/watch?v=6L-x-9aYQ_k.

On television, *Tietjen und Hirschhausen*, 2011 / Op televisie, *Tietjen und Hirschhausen*, 2011

the aforementioned IBA, where she established a ‘catalogue of requirements with minimum and maximum demands for ecological projects’.¹⁹ By handing out such assistance to the reader or to the audience, she also promised a simplified explanation of large complex issues. Working on this low-threshold approach, she set herself the standard of making her argument understandable in under a minute – comparable to the character of an architectural pitch – so that everyone can rapidly gain insights. Furthermore, she directly addresses the reader, illustrating her theories of finance in anecdotes, which serve as mnemonic bridges that can easily be reproduced by others.²⁰

How to Be Heard: Strategies for Gathering an Audience

After having finished her work for the IBA, Kennedy was appointed visiting professor for Urban Ecology (1985-1986) at the Gesamthochschule Kassel while she was laying out the foundations for the ecological model project *Lebensgarten Steyerberg*.²¹ In 1985 she wrote one of her first essays on money, fuelled by her pioneering work to establish ecology as a focus in urban studies, her fascination for financial mechanisms in everyday life, and a frustration about the misplaced priorities of governments around the world. In the essay, she intentionally asked a simple yet thought-provoking question: How is it possible that there is money for armament, but not for environmental protection?²² Pointing to the negative effects of the fields of interest was for Kennedy a way to resonate with the debates of her time and with specific audiences. By strategically framing her arguments in a way that suggested that there could be alternative and practical solutions, the doors opened for Kennedy to appear on a variety of public stages. This same strategy proved useful when she was invited to speak on cooperative housing as an architect at a United Nations Organisations (UNO) conference in Melbourne and Sydney in November 1986. During her talk, Kennedy emphasised the impact of money on housing, which expanded her audience to include policymakers, government officials and social activists.

As a critic of the monetary system, Kennedy attracted a diverse audience. Her need to look for other models of consumption and her rejection of mainstream economic logic were widely shared. She therefore adapted her stage presence in an effort to both hold the interest of the audience and make her ideas applicable. When she lectured, she would discuss the gist of her speech in a somewhat veiled, humorous and conversational manner, repeating certain things frequently. When she emphasised the fact that ‘the solution is so simple that it is almost embarrassing to explain it’, she set out to make her persona feel authentic, encouraging readers and audiences to think along with her.²³ As a skilled narrator, she immersed her audiences in her personal journey of ‘enlightenment’ to create a deeper connection to her insights, as she put: ‘It took me half a year to really believe what I had understood in that half hour.’²⁴ The persona she created for herself was indeed that of an ‘enlightened’ person, an outsider position,

19
Förster, ‘The Green IBA’, op. cit. (note 10), 38.

20
Margrit Kennedy, ‘Regio Complements Euro: New Paths to Sustainable Prosperity’, Conference Paper for *Local Currencies in the 21st Century*, ed. E. F. Schumacher Society (2004), 4.

21
Krause, *Margrit Kennedy. Architektin für Ökologie*, op. cit. (note 8), 143.

22
Margrit Kennedy, *Für ein Ökologisches Wirtschaftswachstum: Notwendige Veränderungen in unserem Geldsystem* (May 1985).

23
Margrit Kennedy, ‘Die Ökonomie der Ökologie’, in: Susanne G. Seiler (ed.), *Gaia: Das Erwachen der Göttin: die Verwandlung unserer Beziehung zur Erde* (Chemnitz: Aurum Verlag, 1991), 210.

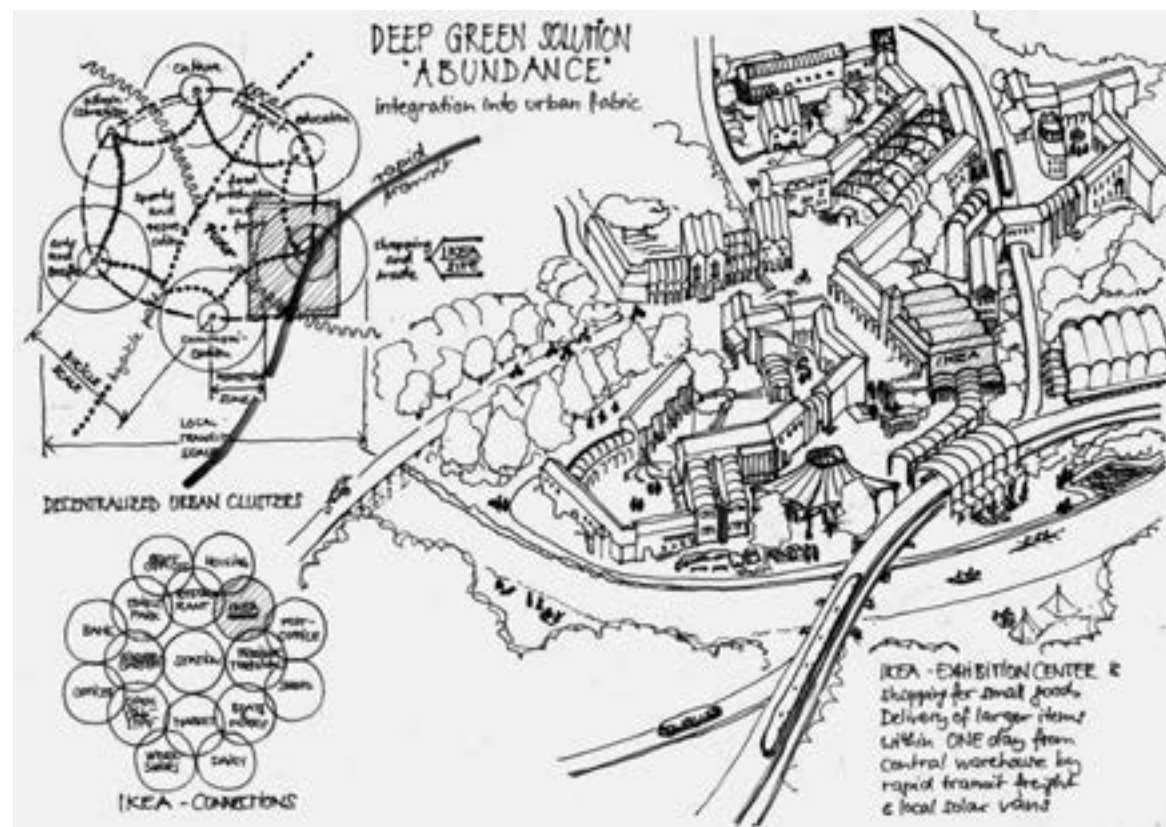
24
Ibid.

publiek en de twijfel van de andere geïnterviewden bevestigden haar punt, namelijk dat er een algemeen gebrek aan kennis van de notie ‘exponentiële groei’ heerst.

Vasthouden aan de positie van leek

Na de beëindiging van haar professoraat aan de Universiteit van Hannover in 2002 richtte Kennedy ‘Monneta’ op, een organisatie zonder winstoogmerk die tot op de dag van vandaag economische logica’s en systemen aan de tand voelt. Monneta kan worden opgevat als een project dat zich manifesteert als een auteurscollectief, waar Kennedy allerlei stemmen en kennis bijeenbracht om aantrekkelijke oplossingen te promoten.²⁷ Haar veelgeroemde *best practices* in alternatieve valuta-projecten, zoals de regionale valuta ‘Chiemgauer’ of de Japanse valuta ‘Fureai Kippu’ (die functioneert als ruilmiddel in de zorg), lijken een canonieke status te hebben.²⁸ Monneta illustreert bovendien dat Kennedy’s kritiek op het economisch analfabetisme in de loop der tijd vruchten heeft afgeworpen: de organisatie wordt vandaag de dag voornamelijk geleid door experts met een doctoraat of zelfs een professoraat in de economie.

Tijdens de wereldwijde financiële crisis van 2008 trok Kennedy opnieuw de aandacht als pleitbezorger van alternatieve valuta en renteloos monetair beleid. Terwijl haar publiek vóór 2008 vooral beïnvloed werd door diepe ecologie, middelen en producent/consument-bewegingen, en ze vooral communiceerde via recensies, lezingen en

Design for the Permaculture Park in Dortmund/ Ontwerp voor UmweltKulturPark Dortmund

but a person who remained conscious of their individuality in a ‘whole human body’.²⁵

The most characteristic feature of Margrit Kennedy as a spokeswoman of ‘economic illiteracy’ was that she usually began a public talk with a certain question in order to set a course of discussion in the mind of the audience. The question might sound trivial, but its posing works to point out that exponential economic growth exists beyond our capacity to conceptualise. In the 2011 German television talk show *Tietjen und Hirschhausen*, the moderator started the interview by asking Kennedy what she would consider the most common error pertaining to thinking about money.²⁶ Instead of giving the answer one might expect, Kennedy took over the orchestration of the conversation by turning her body language towards the audience and playing back one of her characteristic starting questions: ‘What would you choose; one thousand dollars per week for a year, or, you start with one cent but every week the amount you received the week before will be doubled’ (By selecting the first option, you would receive 52,000 dollars, whereas choosing the last option would grant you an astonishing ,251,799,813,685.248 dollars). The hesitant response of the audience and the uncertainty of the other interviewees evidenced her point that there is a general lack of understanding of exponential growth.

Maintaining the Layperson’s Position

The anticipated end of her professorship at the University of Hannover (2002) allowed her to initiate the non-profit organisation Monneta, which continues to criticise economic logics and systems to this day. Monneta can be interpreted as one of Kennedy’s manifestations of collective authorship as she gathered a variety of voices and knowledge to promote attractive solutions.²⁷ Her often cited best practices in alternative currency projects such as the regional currency ‘Chiemgauer’ or time-exchange-models like the ‘Fureai-Kippu-System’ in Japan (working as a ticket for care work) seem to be ‘canonical’ now.²⁸ Monneta possibly also illustrates that her criticism towards economic illiteracy has paid off over time: today it is mostly run by experts, holding a Doctorate or even a Professorship in Economics.

In 2008, Kennedy’s role as advocate for alternative currencies and an interest-free monetary policy gained renewed attention due to the global financial crisis. While her audience before 2008 was mostly influenced by deep-ecology, substance, producer-consumer-movements, and her communication channels were mostly reviews, talks and books in genre-specific publishing houses, she gained a much broader public reception after the financial crisis. Although the media approached her as an expert, she interestingly stuck firmly to the role of a humble character confronting economic illiteracy. Instead of taking a wiseacre position (that she had already foreseen such a crisis in opposition to the professional economists), she stayed true to the introductory statement of her best-selling book, setting out ‘not to prove anybody wrong . . . but to put something right’.²⁹

25 Grober, *Ausstieg in die Zukunft*, op. cit. (note 12), 163: ‘Menschheitskörper’.

26 Margrit Kennedy, ‘Prof. Dr. Margrit Kennedy im Gespräch mit Eckhard von Hirschhausen’, *Tietjen und Hirschhausen*, 21.01.2011, NDR, video, 00:19, youtube.com/watch?v=6L-x-9aYQ_k.

27 What are MONNETA’s aims?, MONNETA gemeinnützige GmbH, accessed 19 February 2023, monneta.org/en/about-monnetata/what-are-monnetas-aims/.

28 Margrit Kennedy, *Occupy Money* (Bielefeld: J. Kamphausen Verlag, 2016), 56.

29 Kennedy, *Interest and Inflation Free Money*, op. cit. (note 4), 4.

de boeken van genre-gespecialiseerde uitgeverijen, verkreeg ze tijdens de financiële crisis een veel breder publiek. Hoewel de media haar als een expert benaderden, hield ze interessant genoeg stevig vast aan de rol van een bescheiden personage dat de confrontatie aangaat met het economisch analfabetisme. In plaats van een betweterige positie in te nemen (door te zeggen dat zij, in tegenstelling tot de professionele economen, een dergelijke crisis had voorzien), bleef ze trouw aan de inleidende verklaring van haar succesboek: ze wilde 'niet zozeer iemands ongelijk aantonen (...) maar eerder iets rechtzetten'.²⁹

Een publieke leek

Via televisiepresentaties en bijdragen aan publicaties, die kritisch waren over het kapitalisme, bijvoorbeeld 'Weil Kapitalismus sich ändern muss', toonde Kennedy haar vermogen om soepel verschillende interesses te combineren.³⁰ Haar associatie met een scala van organisaties en bewegingen kan in feite gezien worden als een integraal onderdeel van haar strategie om op te treden als een publieke intellectueel en ondertussen vast te houden aan de positie van leek. Margrit Kennedy richtte zich tot het publiek en niet rechtstreeks tot beleidsmakers. Dit gaf haar de status van een ontwrichtende stem en progressieve denker die niet was gebonden of gelieerd aan hiërarchische instellingen, en die verweekeld was in een strijd tegen de hegemonie, om zodoende *bottom-up* bewegingen te versterken. Door 'het institutionele domein te verlaten maar er wel mee in contact te blijven', creëerde ze nieuwe gepolemiseerde ruimten, van buitenaf en als leek.³¹

Vertaling: InOtherWords, Maria van Tol

- 29
Kennedy, *Interest and Inflation Free Money*, op. cit. (noot 4), 4.
- 30
Collet, 'Weil Kapitalismus sich ändern muss', op. cit. (noot 17).
- 31
Chantal Mouffe, 'Artistic Strategies in Politics and Political Strategies in Art', *emisférica* 10/2 (2013).

Being a Public Layperson

Presenting on television or in contributions to publications that were critical of capitalism, such as 'Weil Kapitalismus sich ändern muss' (Because capitalism must change), Kennedy displayed her ability to fluidly incorporate a variety of interests.³⁰ Indeed, her association with a multitude of organisations and movements can be seen as integral to the strategy by which she acted as public intellectual, while maintaining the position of the layperson. Margrit Kennedy addressed the public rather than policymakers directly. This gave her the status of a disruptive voice and progressive thinker who was not bound or affiliated with hierarchical institutions, and engaged in a struggle against hegemony in order to empower bottom-up movements. 'By deserting the institutional terrain but by engaging with it' she created new agonistic spaces from an outsider position as a layperson.³¹

Translation of German quotes to English by the author.

- 30
Collet, 'Weil Kapitalismus sich ändern muss', op. cit. (note 17).
- 31
Chantal Mouffe, 'Artistic Strategies in Politics and Political Strategies in Art', *emisférica* 10/2 (2013).

This OASE is dedicated to Jean-Louis Cohen (1949-2023): architect, historian, theoretician and inspirer of many. Deze OASE is opgedragen aan Jean-Louis Cohen (1949-2023): architect, historicus, theoreticus en inspiratiebron voor velen.

Authors/ Auteurs

Elettra Carnelli

Elettra Carnelli is an architect and researcher, currently pursuing her PhD at the ZHAW (Zurich University of Applied Sciences) and the Institute for the History and Theory of Architecture (gta) at ETH Zurich. She studied at the Accademia di Architettura in Mendrisio, Switzerland, where she worked as teaching assistant in 2016. She was research associate at the Professorship of Urban Design at TU Munich from 2018 to 2022, combining practical work with teaching and research. Her current research tackles professionalism, architectural practice and its organisational aspects, with a focus on Italian post-war architecture.

Elettra Carnelli is architect en onderzoeker. Ze is bezig met een promotieonderzoek aan de ZHAW (Hogeschool Zürich) en het Institute for the History and Theory of Architecture (gta) aan de ETH Zürich. Ze studeerde aan de Accademia di Architettura in Mendrisio, Zwitserland, waar ze in 2016 als onderwijsassistent werkte. Van 2018 tot 2022 was ze onderzoeksmedewerker bij de vakgroep Urban Design aan de TU München, waar ze praktisch werk combineerde met onderwijs en onderzoek. Haar huidige onderzoek richt zich op professionaliteit, de architectuurpraktijk en de organisatorische aspecten daarvan, met een focus op Italiaanse naoorlogse architectuur.

Elisa Dainese

Elisa Dainese is a historian and theorist of architecture and urbanism and she is currently assistant professor of History and Theory of Architecture at the Georgia Institute of Technology. Her work examines intersections between modern ideas of habitation, non-Western modernisms and Indigenous cultures, ideas of cross-cultural exchange and knowledge production. She has published widely in books and magazines (JSAH, JA, e-flux, Thresholds and Bauhaus) and she is the co-editor of *War Diaries: Design after the Destruction of Art and Architecture* (2022). She is a member of the Board of Directors of the Society of Architectural Historians.

Elisa Dainese is een historica en theoretica van architectuur en stedenbouw. Ze is momenteel universitair docent bij de afdeling geschiedenis en theorie van de architectuur aan het Georgia Institute of Technology in Atlanta (VS). In haar werk onderzoekt ze de kruisbestuiving tussen moderne ideeën over wonen, niet-westers modernisme en inheemse cultuur; ideeën over interculturele uitwisseling en kennisproductie. Ze publiceert regelmatig in boeken en tijdschriften (*JSAH*, *JA*, *e-flux*, *Thresholds en Bauhaus*) en ze is mederedacteur van *War Diaries: Design after the Destruction of Art and Architecture* (2022). Ze is lid van de Raad van bestuur van de Society of Architectural Historians.

Maria Silvia D'Avolio

Maria Silvia D'Avolio is a postdoctoral researcher in Architecture based at the Zurich University of Applied Sciences (ZHAW). She has cultivated an interdisciplinary background obtained from educational and professional experience in architecture, sociology and the social sciences. After studying architecture at the University of Florence (Italy), she obtained an MSc in Social Research Methods and a PhD in Sociology from the University of Sussex (UK). She has been the convenor of the CITIES study group of the British Sociological Association (BSA) since 2020. Her research approach analyses intersecting inequalities in various contexts from a feminist perspective.

Maria Silvia D'Avolio is postdoctoraal onderzoeker in de architectuur aan de Hogeschool Zürich (ZHAW). Ze heeft een interdisciplinaire achtergrond opgebouwd door onderwijs- en werkervaring in architectuur, sociologie en sociale wetenschappen. Na haar architectuurstudie aan de Universiteit van Florence behaalde ze een MSc. in sociale onderzoeksmethoden en een PhD in sociologie aan de Universiteit van Sussex (GB). Sinds 2020 is ze voorzitter van de CITIES-studiegroep van de British Sociological Association (BSA). Haar onderzoeksbenadering analyseert vanuit een feministisch perspectief elkaar overlappende ongelijkheden in verschillende contexten.

Francesca Giudetti

Francesca Giudetti is a PhD candidate in the History of Architecture at the Politecnico di Milano, where she mainly investigates the early works of Gae Aulenti (1955-1979). Simultaneously, Giudetti supports the teaching activities for various courses. She is part of the NEST project research group (Politecnico di Milano, ABC Department) and of the Women in Design research group of the Unesco Chair in Mantua. Giudetti is also an editor of the *Journal of Architectural Design and History* (ADH Journal). Before she obtained her PhD, she was part of the 29th generation of the Berlage post-master in Architecture and Urban Design at Delft University of Technology, and worked for several architecture offices in Italy and in the Netherlands.

Francesca Giudetti promoveert in architectuurgeschiedenis aan de Politecnico te Milaan waar ze voornamelijk onderzoek doet naar het vroege werk van Gae Aulenti (1955-1979). Tegelijkertijd ondersteunt Giudetti de onderwijsactiviteiten voor verschillende vakgroepen. Ze maakt deel uit van de onderzoeksgroep van het NEST-project (Politecnico di Milano, afdeling ABC) en van de onder-

zoeksgroep Women in Design van de Unesco-leerstoel in Mantua, Italië. Giudetti is ook redactielid van de *Journal of Architectural Design and History* (ADH Journal). Voordat ze besloot te gaan promoveren, behoorde ze tot de 29^e generatie van de Berlage post-master in architectuur en stedenbouw aan de TU Delft en werkte ze bij verschillende architectenbureaus in Italië en Nederland.

Michal Kulesza

Michal Kulesza is an architect and researcher. He graduated summa cum laude (MSc) in Architecture from Warsaw University of Technology in Poland (2019), participated in an exchange programme at the Technical University of Darmstadt in Germany and was awarded a scholarship to complete an interdisciplinary research programme at Stanford University in California. He collaborated on exhibition projects for the Museum of Modern Art in Warsaw (2018) and was employed by the Swiss office Christ & Gantenbein (2019-2022). Presently, he is based in Brussels and works at noAarchitecten.

Michal Kulesza is architect en onderzoeker. Hij studeerde summa cum laude (MSc.) af in architectuur aan de TU van Warschau (Polen, 2019), nam deel aan een uitwisselingsprogramma aan de TU van Darmstadt in Duitsland en kreeg een beurs om een interdisciplinair onderzoeksprogramma te voltooien aan Stanford University in Californië. Hij werkte mee aan tentoonstellingsprojecten voor het Museum voor Moderne Kunst in Warschau (2018) en was in dienst bij het Zwitserse bureau Christ & Gantenbein (2019-2022). Momenteel is hij gevestigd in Brussel en werkt hij bij noAarchitecten.

Bettina Nagler

Bettina Nagler is a trained architect and independent researcher. Currently she is completing her Master's degree in Design Studies at the Burg Giebichenstein University of Art and Design Halle, working on voids of narratives of the IBA 1984-1987 in Berlin. Besides that, she is working on a book about issue 31/32 of the magazine *Bauwelt*, among other publications. This year she will speak at the VI International Conference on Architecture and Gender (Valencia) and the '(re)searching urbanity' symposium (Berlin). Her architecture practice ranges from urban planning to finance concepts in housing projects. She lives and works in Leipzig.

Bettina Nagler is opgeleid als architect en onafhankelijk onderzoeker. Momenteel voltooit ze haar master in Design Studies aan de Burg Giebichenstein Universiteit voor